

שי עקביא ווזנר - "חשיבה משפטית בישיבות ליטא: עיונים במשנתו של הרב שמעון שקופ".

שי עקביא ווזנר - "חשיבה משפטית בישיבות ליטא: עיונים במשנתו של הרב שמעון שקופ" - הוצאת מגנס תשע"ו - 2016, 332 עמודים.

באמצע וסוף המאה התשע עשרה התחוללו שתי מהפכות בעולם הישיבות. הראשונה הייתה 'תנועת המוסר' שניסתה להוסיף ללימוד התורני דרכי התנהגות וחינוך. השנייה הייתה שיטת לימוד חדשנית שהתמקדה בניתוח אנליטי ומשוכלל יחסית של סוגיות התלמוד והראשונים. שתי השיטות התפתחו בעיקר בליטא ולווה להן ויכוח אינטלקטואלי סוער בין התומכים והמתנגדים.

כיום, קרוב למאה וחמישים שנה מאז נוסדו אלו, המאבק למעשה הוכרע. מעטות הישיבות שאין בהן לימודי מוסר מוגדרים, ורוב הישיבות (אך לא כולן) לומדות בדרך הליטאית 'החדשה' (שכיום היא וותיקה למדי). מחקרו של ווזנר מנסה לבדוק את מאפייני שיטת הלימוד הליטאית בעיקר דרך כתביו של הרב שמעון שקופ (1859-1939), אחד מהרבנים הבולטים והמקוריים בעולם הליטאי.

למרות שהספר מתרכז ברב שקופ, הרי אין חולק שהיסטורית מקובל לראות כאבי השיטה את הרב חיים הלוי סולובייצ'יק הידוע גם כ - "ר' חיים מבריסק". ר' חיים היה חתנו של הנציב מוולוז'ין ולאחר

שי עקביא ווזנר
חשיבה משפטית
בישיבות ליטא
עיונים במשנתו של הרב שמעון שקופ

סגירת ישיבת וולוז'ין מונה כרבה של העיירה בריסק ומכאן כינויו. ר' חיים היה מבוגר בכמה שנים מהרב שקופ אך לא באופן משמעותי (כשש שנים לערך). ניתן לכן לקבל את גרסת המחבר כי שיטתו של הרב שקופ הייתה עצמאית למדי ובוודאי לא היה תלמידו.

הספר מחולק לחמישה פרקים. הראשון הוא בעיקר ביוגרפיה על חייו ואישיותו של הרב שקופ. השני עוסק בשיטת הלימוד החדשה ומנסה לאבחן מרכיבים עיקריים בה. שלושת הפרקים העיקריים עוסקים במשנתו של הרב שקופ לגופא על פרטיה ודקדוקיה. כמובן, תוך כדי ניסיון למצוא את המאפיינים העיקריים בה.

חידושו הגדול של המחקר הוא ניסיונו של המחבר לשלב את כתיבתו של הרב שקופ עם תיאוריות

משפטיות בחשיבה המערבית. הניסיון מסקרן במיוחד משום שברור שלרב שקופ לא הייתה השכלה משפטית מערבית ולמעשה לא הייתה לו כמעט השכלה כללית כלל. כך שברור שאם חלק מרעיונותיו מזכירים משפט מודרני, מדובר בהגות אישית שלו, אליה הגיע באופן עצמאי ובלתי תלוי. המחבר מנסה לכן לעמוד על גישות אונטולוגיות ונטרוליסטיות בחשיבתו של הרב שקופ (התפיסות כי המשפט איננו רק נורמטיבי אלא משקף בחלקו מציאות 'טבעית'). וכמובן, משווה אותם לרעיונות בשיטות

משפט מודרניות. בנוסף הוא עוסק רבות בהגדרותיו של הרב שקופ למונחים 'ישיבתיים' רבים כגון 'איסור', 'ספקות', ועוד. גם כאן הוא מנסה למצוא את המשותף והשונה בין רעיונותיו של הרב שקופ לבין המקובל במשפט המודרני.

ניסיונו של מחבר המחקר מעורר הערכה, אולם קיימות שתי בעיות קשות בסדר הלימוד הישיבתי המשפיעות על כל ניסיון להסיק מסקנות מוצקות מספרים תורניים. ראשית, כמעט ואין כל לימוד מוסדר של כתיבה. סטודנט/ית למשפטים צריך/ה במהלך שנות לימודיו לכתוב אינספור תרגילים, עבודות, בחינות, סמינריונים, ועוד. לכל אלו יש משובים הבוחנים, מתקנים, נוזפים, מסבירים,

חידושו הגדול של המחקר הוא ניסיונו של המחבר לשלב את כתיבתו של הרב שקופ עם תיאוריות משפטיות בחשיבה המערבית

ומתייחסים לאיכות הכתיבה. לעומת זאת יכול אדם ללמוד שנים ואפילו שנים רבות בישיבות ולעולם לא יתבקש לכתוב דבר, ובוודאי לא יזכה למשוב כה קפדני. ממילא הכתיבה התורנית רחוקה מלהיות מדוייקת.

שנית, שיטת הפירסום באקדמיה מבוססת על מה שמכונה "peer review", מבחן עמיתים. אכן, השיטה לא מושלמת, טורדנית לפעמים ורבים מבקריה. אבל אין חולק שהערות של קוראים חיצוניים (ואובייקטיביים ככל האפשר) משפרות לאין ערוך את איכות הכתיבה. לא רק זו אלא שלאורך זמן היא יוצרת מכנה משותף וטרמינולוגיה משותפת שהדור הבא של החוקרים יכול להתייחס אליה. אין כזו לצערנו לרבנים המוציאים ספרים. אפילו מונחים יסודיים בשיטה 'הליטאית' כגון 'חובת גברא' ו-'חובת חפצא', 'סימן' או 'סיבה', ולמעשה כמעט כל מונח בסיסי, מוסברים בצורה שונה מספר לספר. ממילא קשה מאוד ולעתים אף בלתי אפשרי לעמוד על כוונתם המקורית של בכירי השיטה הליטאית.

יכול אדם ללמוד שנים ואפילו שנים רבות בישיבות ולעולם לא יתבקש לכתוב דבר, ובוודאי לא יזכה למשוב כה קפדני. ממילא הכתיבה התורנית רחוקה מלהיות מדוייקת

קושי זה גרם אף למחבר המחקר עצמו לשנות את דיעותיו במהלך השנים. הוא מודה כי בתחילה סבר שדעתו של הרב שקופ הייתה שניתן להבחין בין מערכת הלכתית ומערכת משפטית נפרדת. דהיינו, במקביל להלכה המחייבת יש מערכת יציר אדם המחייבת משפטית ומוסרית. שילוב של שתי המערכות הללו ביחד הכרחי לכן לשם קיומה של חברה בריאה. רעיון זה איננו חדשני לרב שקופ ויש הרואים את יסודו עוד בכתיבתו של הר"ן (רבי נסים בן ר' ראובן [גירונדי](#) שחי במאה הארבע עשרה בברצלונה). אולם המחבר עצמו שינה את דעתו ובספר שלפנינו הוא טוען אחרת. אם בנקודה כה מהותית דעתו של הרב שקופ איננה ברורה, קשה לדעת עד כמה ניתן לטעון טענות מורכבות יותר בשמו.

המחבר ד"ר שי עקביא וזנר, הוא מרצה בכיר למשפטים באוניברסיטת תל-אביב. הוא למד שנים ארוכות בישיבת "חברון" בירושלים, ואת לימודי המשפטים סיים באוניברסיטה העברית. ניסיונו בשתי המערכות ניכר בספרו.

למרות שהמחבר טוען כי ספרו מיועד לכל המתעניינים בתחום, הרי חוששני שיהיה קשה למי שאין לו רקע ישיבתי להבין את טענותיו. וזאת אפילו אם יש לו את הרקע המשפטי-פילוסופי הדרוש. אלו המצויים בתחום, וודאי שיהנו מרעיונותיו אם כי לא בהכרח יסכימו איתם.